

PHÊ PHÁN XÃ HỘI HỌC TƯ SẢN

CUỘC ĐẤU TRANH TƯ TƯỞNG TRÊN LĨNH VỰC XÃ HỘI HỌC HIỆN NAY

ĐẶNG CẢNH KHANH

Một trong những đặc điểm chủ yếu của thời đại ngày nay là sự mở rộng và phát triển không ngừng khả năng hoạt động tự giác của con người trong việc chinh phục thiên nhiên, cải tạo xã hội và phát triển cá nhân. Phạm vi của các quá trình tự phát đang thu hẹp lại cùng với sự thâm nhập ngày càng mạnh mẽ của khoa học kỹ thuật vào mọi lĩnh vực hoạt động của con người.

Các khoa học xã hội, trong đó có xã hội học, ngày càng tỏ rõ vị trí quan trọng của nó trong quá trình nhận thức và cải tạo xã hội. Những quan niệm tồn tại cách đây không lâu cho rằng có thể tìm hiểu các quá trình và hiện tượng xã hội mà không cần tới khoa học xã hội học đã nhanh chóng trở nên lỗi thời.

Ý nghĩa to lớn của xã hội học là ở hai chức năng cơ bản của nó : chức năng nhận thức và chức năng thực hành. Xuất phát từ bản chất khoa học, từ phạm vi và đối tượng nghiên cứu của mình, xã hội học làm nhiệm vụ phương pháp luận quan trọng trong việc nghiên cứu các quá trình và hiện tượng xã hội, từ cái riêng tới cái chung, từ những bộ phận tới tổng thể của xã hội.

Phương pháp nhận thức xã hội học, phong cách tư duy theo xã hội học còn là điều cần thiết cho mỗi cá nhân và tổ chức đang đảm nhận công tác quản lý. Trong hoạt động hàng ngày của con người, xã hội học đang trở nên cần thiết. Nó giúp con người nhận thức sáng suốt và không ngừng hoàn thiện công tác của mình.

Nếu xã hội học đang trở thành một công cụ tư tưởng, phương tiện hoạt động quan trọng như thế thì nó cũng là một trận địa đấu tranh quyết liệt giữa những lực lượng tiến bộ với những lực lượng phản động, giữa giai cấp vô sản với giai cấp tư sản.

Trước đây, khi chủ nghĩa duy vật lịch sử chưa xuất hiện thì cuộc đấu tranh giữa các phe phái trong xã hội học thường diễn ra giữa các học thuyết tiến bộ và phản động, mặc dù chúng đều giải thích lịch sử một cách duy tâm. Chủ nghĩa Mác đã mở đầu cho một giai đoạn phát triển mới trong nhận thức của con người về xã hội. Chủ nghĩa duy vật lịch sử với tính chất khoa học và cách mạng sâu sắc đã tạo cơ sở phương pháp luận cho việc nhận thức đúng đắn các quy luật vận động và phát triển chung của xã hội. Nhờ đó, xã hội học đã được đặt trên cơ sở khoa học thật sự và có thể giải thích được xã hội trên cơ sở duy vật.

Chủ nghĩa duy vật lịch sử còn là học thuyết xã hội học duy nhất tiến bộ. Nó không chỉ là học thuyết giải thích thế giới, mà còn là cải tạo thế giới. Giai cấp công nhân, người có sứ mệnh tiêu diệt chủ nghĩa tư bản và xây dựng chủ nghĩa cộng sản,

tìm thấy ở tư tưởng mácxít vũ khí lý luận của mình. Mỗi quan hệ hai chiều giữa giai cấp cách mạng nhất và lý luận khoa học cách mạng nhất là cơ sở cho những thắng lợi ngày càng to lớn của phong trào đấu tranh vì sự tiến bộ xã hội, vì chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản trên phạm vi toàn thế giới.

Bởi vậy, trong thời đại ngày nay, tất cả những lực lượng tiến bộ dần dần đều tập hợp xung quanh giai cấp công nhân, Đảng tiên phong và hệ tư tưởng cách mạng của nó. Ngược lại, những thế lực phản động cũng liên kết với giai cấp tư sản và, hệ tư tưởng của nó. Cuộc đấu tranh trên mặt trận xã hội học thực chất là cuộc đấu tranh giữa xã hội học mácxít theo quan điểm lịch sử, chống tất cả các dạng của xã hội học duy tâm tư sản.

*

* *

Ngày nay, cuộc đấu tranh ấy đang diễn ra trên một quy mô rộng lớn với một nội dung thật phong phú và phức tạp, với một thái độ thật quyết liệt và không hề khoan nhượng.

Thắng lợi vĩ đại của Cách mạng Tháng Mười đã mở ra một thời kỳ mới cho sự phát triển của xã hội loài người. Sự hình thành hệ thống xã hội chủ nghĩa thế giới với những thành tựu to lớn trong công cuộc cải tạo và xây dựng xã hội mới ngày càng khẳng định bản chất ưu việt của chủ nghĩa xã hội, tính chất đúng đắn khoa học của lý luận mácxít. Sự sụp đổ nhanh chóng của hệ thống thuộc địa đã tạo điều kiện cho hàng loạt nước lạc hậu có khả năng lựa chọn con đường phát triển phi tư sản chủ nghĩa. Cuộc đấu tranh giữa hai con đường xã hội chủ nghĩa và tư bản chủ nghĩa không chỉ diễn ra trên phạm vi một số nước, một số khu vực, mà trên phạm vi toàn thế giới. Nó cũng không chỉ diễn ra trên bình diện chính trị, kinh tế, quân sự, mà còn thâm nhập vào tất cả các mặt của đời sống xã hội.

Trong lĩnh vực xã hội học, nếu trước kia cuộc đấu tranh chỉ ở mức độ những quan điểm lý luận này với những quan điểm lý luận khác, những trào lưu tư tưởng này với những trào lưu tư tưởng khác, thì ngày nay, nó diễn ra với một quy mô rộng khắp và toàn diện. Sự đối đầu giữa hệ tư tưởng tư sản với hệ tư tưởng vô sản, giữa xã hội học tư sản với xã hội học mácxít diễn ra cùng với cuộc đấu tranh cách mạng tại tất cả các khu vực trên thế giới về tất cả các vấn đề của đời sống xã hội. Nơi nào cuộc đấu tranh cách mạng trở nên sôi động và nóng bỏng nhất, nơi đó có sự đụng độ của xã hội học tư sản và xã hội học mácxít. Xã hội học tư sản và xã hội học mácxít cũng đấu tranh quyết liệt với nhau trên mọi phương diện tư tưởng, từ những quan điểm lý luận trừu tượng đến những vấn đề cụ thể và mới mẻ nảy sinh trong xã hội.

Các nhà xã hội học mácxít và các nhà xã hội học tư sản đã tranh luận với nhau về việc nhận thức và giải thích bản chất của sự vận động và phát triển của xã hội. Họ cũng vạch ra một cách hoàn toàn đối lập nhau về tương lai của nhân loại. Nếu các nhà xã hội học tư sản, bằng cách này hay cách khác, cố gắng bảo vệ cho sự tồn tại của chủ nghĩa tư bản thì những nhà xã hội học mácxít lại khẳng định tính tất yếu khách quan của chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản trên cơ sở xóa bỏ chủ nghĩa tư bản.

Nếu các nhà xã hội học tư sản tìm mọi cách chạy chữa cho mọi căn bệnh xấu xa của xã hội tư bản, thì các nhà xã hội học mácxít lại nhấn mạnh tới việc xóa bỏ về

bản chất những căn bệnh này. Nếu các nhà xã hội học tư sản dùng mọi thủ đoạn để xuyên tạc lý luận mácxít, phủ nhận những thành tựu to lớn của hệ thống các nước xã hội chủ nghĩa trong công cuộc xây dựng chế độ mới, thì các nhà xã hội học mácxít lại chứng minh bằng thực tế tính hiện thực của chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản tính đúng đắn khoa học của chủ nghĩa Mác-lênin. Nội dung của các cuộc tranh luận giữa xã hội học mácxít với xã hội học tư sản không chỉ ở các quan điểm lý luận mà còn mở rộng tới những vấn đề phương pháp luận và phương pháp hệ của việc nghiên cứu, về khả năng khoa học xã hội học trong việc tìm hiểu và giải thích xã hội...

Tính chất toàn diện và sâu sắc trong nội dung của cuộc đấu tranh trên lĩnh vực xã hội học hiện nay cũng làm những hình thức của cuộc đấu tranh càng phong phú và đa dạng. Sự “đổi mới” thường xuyên của các trào lưu, và sự ra đời những trường phái xã hội học mới càng làm cho nội dung của xã hội học tư sản thêm phức tạp hơn nữa. Hình thức của các cuộc đấu tranh diễn ra trong từng nơi, từng lúc, từng vấn đề, vì thế cũng không hoàn toàn giống nhau. Cuộc đấu tranh có thể nhẹ nhàng, uyển chuyển trong một số cuộc hội nghị quốc tế, cũng có thể thẳng thắn và bộc lộ công khai trên báo chí, sách vở. Nó có thể diễn ra dưới hình thức các cuộc tiếp xúc, trao đổi giữa các nhà xã hội học tư sản với các nhà xã hội học mácxít, cũng có thể diễn ra trong những cuộc tranh luận thường xuyên và rộng rãi từng vấn đề đang đặt ra mang tính thời đại.

Sự đa dạng và phong phú từ nội dung đến hình thức của các cuộc đấu tranh đã không làm giảm bớt đi tính chất quyết liệt, không khoan nhượng giữa hệ tư tưởng tư sản với hệ tư tưởng vô sản, giữa xã hội học tư sản với xã hội học mácxít. Tính chất mềm mỏng, tế nhị trong nội dung và hình thức của các cuộc đấu tranh tư tưởng chỉ phản ánh một cách sâu sắc tính chất ngoan cố, bảo thủ của xã hội học tư sản, tính chất phòng thủ quyết liệt của nó trước sức tấn công mạnh mẽ của xã hội học mácxít

Bởi vậy, trong thời đại ngày nay, cuộc đấu tranh tư tưởng giữa giai cấp vô sản với giai cấp tư sản, giữa xã hội học mácxít với xã hội học tư sản ngày càng trở nên quyết liệt có tính chất một mất một còn. Điều đó hoàn toàn đúng như đồng chí Lê Duẩn, Tổng Bí thư Ban Chấp hành Trung ương Đảng đã khẳng định trong Báo cáo chính trị của Ban Chấp hành Trung ương Đảng tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ V : “Cuộc đấu tranh giữa hai con đường : giữa cái mới với cái cũ, tiên tiến với lạc hậu, tiến bộ với phản động trên lĩnh vực văn hóa tư tưởng, lối sống đang diễn ra hàng ngày, rất phức tạp, mà chúng ta không thể nào xem nhẹ”.

*

* *

Quá trình tiếp thu những tư tưởng khoa học của chủ nghĩa Mác - Lênin cũng là quá trình đấu tranh không khoan nhượng với những tư tưởng thù địch của giai cấp bóc lột và của bọn phản động tay sai. Cuộc đấu tranh tư tưởng trên lĩnh vực xã hội học ở nước ta diễn ra gay gắt giữa một bên là tư tưởng xã hội học mácxít với bên kia là những tư tưởng xã hội học tư sản được du nhập cùng với chủ nghĩa thực dân cũ và mới, những quan niệm cũ kỹ và bảo thủ của giai cấp phong kiến.

Ở nước ta, những tư tưởng xã hội học tư sản được du nhập cùng với hòng súng và lưỡi lê của đội quân thực dân xâm lược. Một mặt, nó truyền bá những quan điểm

phản động nhất của giai cấp tư sản, duy trì tàn dư những tư tưởng phong kiến, mặt khác nó tiến hành những công trình nghiên cứu điều tra xã hội phục vụ cho giai cấp thống trị. Nó được sử dụng như một công cụ đắc lực của chủ nghĩa thực dân nhằm chống phá cách mạng, ngăn cản và xuyên tạc hệ tư tưởng mácxít.

Ở nước ta, những tư tưởng xã hội học tư sản được truyền bá mạnh mẽ trước khi xuất hiện những công trình nghiên cứu thực nghiệm. Hệ tư tưởng xã hội học tư sản nói riêng thâm nhập vào các mặt của đời sống xã hội thông qua hệ thống thông tin tuyên truyền, bộ máy giáo dục thực dân và sự mở rộng những giao tiếp văn hóa với các nước trong thế giới tư bản. Đặc biệt, trong thời kỳ thống trị của chủ nghĩa thực dân mới, đế quốc Mỹ đã đặt lên hàng đầu việc truyền bá những học thuyết xã hội học tư sản, những lý luận xã hội “mới mẻ” và phản động nhất làm chỗ dựa tư tưởng cho những chính sách thực dân xâm lược của chúng.

Xã hội học tư sản là một trong những môn học quan trọng tại một loạt các trường đại học ở miền Nam trước đây. Mới đầu là trường Quốc gia hành chính, nơi đào tạo những nhân viên đắc lực nhất cho chính quyền thực dân mới, sau đó là hàng loạt các trường đại học khác như Đại học Văn khoa, Đại học Vạn Hạnh, Đại học Đà Lạt. Xã hội học tư sản được coi như là một trong những môn học có sức thu hút sinh viên mạnh mẽ nhất. Sách báo xã hội học từ các nước phương Tây với đủ loại ngôn ngữ được tập hợp lại thành hệ thống trong thư viện và bày bán tràn lan ngoài thị trường. Nhiều loại giáo trình khác nhau được giảng dạy bao gồm từ những vấn đề thuần túy lý thuyết tới những chuyên mục hoàn toàn thực nghiệm. Các giáo sư đại học, các nhà xã hội học tư sản từ Mỹ và rất nhiều nước khác nhau thuộc phe Mỹ đã tới miền Nam tham gia giảng dạy, nghiên cứu và truyền bá xã hội học. Phái đoàn cô vấn đại học tiểu bang Michigan trong bảy năm nghiên cứu, hoạt động, giảng dạy ở Việt Nam đã tham gia tích cực vào việc tuyên truyền và cổ vũ cho những tư tưởng xã hội học tư sản. Với 156 công trình nghiên cứu khoa học được xuất bản, phái đoàn này đã góp phần đắc lực vào việc đề ra những chính sách đàn áp, lừa bịp nhân dân chống phá cách mạng.

Về tư tưởng lý luận, các nhà khoa học xã hội trong đó có xã hội học, đã tuyên truyền và cổ động cho những tư tưởng, lý luận xã hội học phản động nhất. Trong những chương trình giảng dạy cũng như những tài liệu nghiên cứu xã hội học ở miền Nam trước đây, chúng ta có thể bắt gặp tất cả những quan điểm lý luận chống cộng điên cuồng và thô bạo nhất, những học thuyết xã hội học tư sản được ngụy trang dưới chiêu bài “con đường thứ ba trong xã hội học” và đủ mọi thứ chủ nghĩa ăn cắp phía sau những danh từ hấp dẫn. Người ta nói nhiều tới các quan niệm xã hội học về “chủ nghĩa xã hội không cộng sản”, “chủ nghĩa tư bản nhân dân”, “chủ nghĩa xã hội châu Á”.... Những lý thuyết xã hội học tư sản thịnh hành tại các nước phương Tây đã có những ảnh hưởng nhất định trong giới trí thức, giới hoạt động chính trị- xã hội và nghiên cứu khoa học xã hội học tư sản có tác dụng không nhỏ trong việc ru ngủ, mê hoặc giới học sinh, sinh viên...

Về mặt thực tế xã hội, xã hội học tư sản ở miền nam trước đây đã góp phần đáng kể vào việc phá hoại những truyền thống tốt đẹp của dân tộc, truyền bá mạnh mẽ cho chủ nghĩa cá nhân, cho lối sống Mỹ. Thông qua những phương pháp xã hội học, những phương tiện hiện đại của kỹ thuật thông tin, sách báo, truyền đơn, biểu ngữ, quảng cáo..., những thủ đoạn lừa mị bằng vật chất, tiền tài..., đế quốc Mỹ đã tạo ra một lớp người sống không có lý tưởng, sẵn sàng làm tay sai cho chúng, một lớp thanh niên

cao bồi, du đảng, nghiện ngập, đĩ điếm... sống hôm nay không biết tới ngày mai. Chúng cùng tạo ra một cơ cấu xã hội đầy mâu thuẫn, một sự mất cân xứng nghiêm trọng giữa sản xuất và tiêu dùng, giữa nông thôn và đô thị, một bộ mặt xã hội đầy phức tạp với đủ mọi tư tưởng, tôn giáo và các tệ nạn xấu xa. Một số nhà xã hội học đã theo sát những bước chân xâm lược của đế quốc Mỹ và trở thành công cụ chống phá cách mạng.

*
* *

Ngày nay, mặc dù chúng ta đã chiến thắng đế quốc Mỹ, giải phóng hoàn toàn đất nước, nhưng cuộc đấu tranh tư tưởng trên lĩnh vực xã hội học vẫn chưa chấm dứt. Đảng ta luôn luôn nhấn mạnh rằng : “Cần phải làm cho cán bộ, đảng viên và nhân dân nhận rõ cuộc đấu tranh để giải quyết vấn đề “ai thắng ai” giữa hai con đường ở nước ta là một cuộc đấu tranh lâu dài và phức tạp, phải phấn đấu gian khổ mới đem lại thắng lợi quang vinh”⁽¹⁾.

Bởi vậy, đấu tranh chống hệ tư tưởng tư sản và xã hội học tư sản ở nước ta ngày ấy là một cuộc đấu tranh toàn diện, triệt để và lâu dài. Để thực hiện được điều đó, trước hết, chúng ta cần phải tìm hiểu, nghiên cứu sâu sắc nguồn gốc, bản chất và những đặc điểm của tư tưởng xã hội học tư sản trên cơ sở đó vạch ra và phê phán tính chất phản động, phản khoa học, bảo thủ của nó. Bởi vì tư tưởng xã hội học tư sản biểu hiện ở nước ta mặc dù không hoàn toàn giống như ở các nước phương Tây, nhưng rõ ràng nó có chung một nguồn gốc và bản chất. Xã hội học tư sản ngày càng trở nên rối rắm, phức tạp với nhiều hình thức lừa mị tinh vi và xảo quyệt. Việc nghiên cứu cơ sở giai cấp, những nguồn gốc lý luận và phương pháp luận, những quan điểm cơ bản trước sau như một của nó là một nhiệm vụ hết sức quan trọng. Đây là cơ sở để nghiên cứu, phân tích, phê phán nhưng trào lưu đa dạng, những biểu hiện cụ thể của nó trong hoàn cảnh nước ta.

Tư tưởng xã hội học tư sản ở nước ta vừa mang tính chất phản động cố hữu của giai cấp tư sản, vừa hòa nhập với những tàn dư phong kiến thủ cựu và bảo thủ. Vừa chống tư tưởng tư sản, vừa chống tư tưởng phong kiến, đó là đặc điểm của xã hội học mácxít trong quá trình phát triển của nó tại những nước nông nghiệp tiến thẳng lên chủ nghĩa xã hội không qua giai đoạn tư bản chủ nghĩa. Điều này đòi hỏi chúng ta phải đứng vững trên lập trường quan điểm Mác-lênin, phê phán tư tưởng xã hội học tư sản không phải trên cơ sở quan điểm phong kiến, và ngược lại, không phải phê phán quan điểm phong kiến trên cơ sở tư tưởng tư sản. Thực tế đã cho thấy rằng, trong khi chống lại quan điểm và lối sống phóng túng, đồi trụy của giai cấp tư sản, người ta thường có thói quen trở lại với những tiêu chuẩn đạo đức phong kiến cổ hủ. Mặt khác, để phê bình nếp sống gò bó, giả dối của đạo đức phong kiến, người ta lại rơi vào quan niệm cá nhân, thực dụng của đạo đức tư sản.

Đấu tranh chống lại những tư tưởng xã hội học phản động không phải chỉ ở lý thuyết, mà còn ở những biểu hiện cụ thể của nó trong đời sống xã hội. Điều đó đòi hỏi

⁽¹⁾ Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ V. Nxb sự thật, 1982, tập III, tr. 44.

phải có sự điều tra nghiên cứu cụ thể, phê phán một cách xác đáng những quan điểm sống, những tập tục, thói quen đã ăn sâu vào từng cá nhân, từng nhóm và các thành phần xã hội. Trong trường hợp này, cuộc đấu tranh trên mặt trận xã hội học, trên lĩnh vực tư tưởng không hề tách rời cuộc đấu tranh trên những lĩnh vực khác của đời sống kinh tế - xã hội. Việc xóa bỏ những tư tưởng xã hội học phản động, những quan điểm phi Macxít không thể tách rời cuộc đấu tranh nhằm xác lập những mối quan hệ kinh tế xã hội mới xã hội chủ nghĩa, xóa bỏ cơ sở xã hội đang từng ngày từng giờ làm nảy sinh những tư tưởng này. Đấu tranh với xã hội học tư sản và những quan điểm xã hội phản động cũng có nghĩa là trên cơ sở những tư tưởng xã hội học macxit, xây dựng một hệ thống những quan điểm về lối sống, những chuẩn mực đạo đức mới xã hội chủ nghĩa. Cuộc sống đấu tranh này, như đồng chí Lê Duẩn, Tổng Bí thư Ban Chấp hành Trung ương Đảng đã nhấn mạnh: “Phải được tiến hành một cách có tổ chức, bằng nhiều biện pháp, có sự chỉ đạo cụ thể và luôn luôn gắn chặt với việc thực hiện những nhiệm vụ xây dựng chủ nghĩa xã hội và cải tạo xã hội chủ nghĩa”⁽²⁾.

Trong cuộc đấu tranh với những tư tưởng xã hội học phản động, những tàn dư của quan điểm về xã hội của giai cấp tư sản, tiêu tư sản, phong kiến,...., xã hội học mac-xít ngày càng tỏ rõ những ưu thế mạnh mẽ của nó. Phát huy bản chất cách mạng, và khoa học của mình, Xã hội học macxit góp phần tích cực vào công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản ở nước ta.

⁽²⁾ Lê Duẩn: Báo cáo chính trị của Ban Chấp hành Trung ương Đảng tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ V.